

О. Є. ГНАТИШИН

Оксана Гнатишин, доктор мистецтвознавства, доцент Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка (Львів, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1878-8214>

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІСТОРІЇ МУЗИКОЛОГІЇ (ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ НАУКОВОГО НАПРЯМУ)

Високий ступінь розвитку багатьох наук і вимоги часу спонукають до узагальнюючих рефлексій над конгломератом напрацьованого, історією його постання. Чимале мисленнєве надбання в галузі музикології, подібно до інших галузей, поступово стає предметом окремої уваги фахівців. Окрім змісту напрацювань цікавою для них є й історія їх виникнення і буття. Звідси потреба методологічно обґрунтувати науку історії музикології як окремий спеціальний напрям, з'ясувати місце і значення історико-музикологічних досліджень в колі проблем розвитку історичної та музикологічної наук, розробити засади методики відповідного двосидного аналізу предмету на тлі відомих праць з історії науково-музичних знань. Виконання цих завдань здійснюється шляхом попередньої артикуляції суті даної теоретичної науки як сфери вивчення звукового складу музичної матерії, природи та значення її елементів, законів зв'язку між ними, пов'язаних із ними явищ та їх безпосереднього сприйняття, а далі – аргументації ідентичності історії музикології як науки, пояснення предмета і об'єкта її вивчення. У статті роз'яснюється особливість наукових специфікацій *історія* та *музикологія* як сутнісної ознаки галузі. Наголошується на важливості компенсування історичного та музикологічного пізнання для дослідника історії музикології. Пояснюється методологічна схема історико-музикологічних досліджень, що зводиться до конструювання однолінійного процесу, зміст якого творить низка музикологічних тлумачень свого предмета уваги в межах відповідного напрямку. Висвітлюється діалогізм науки історії музикології: вона одночасно є історією музикологів та історією музикології, представляючи мисленнєву традицію українських інтелектуалів сприймати-досліджувати музику. Її джерела шукаємо у світоглядних настановах, що розкриваються через онтологію краси, символізацію творчості, повагу до Мудрості, особливу природну музикальність, які найперше проявилися в початкових аналізах пісенного фольклору та церковного співу.

Ключові слова: історія музикології, історія музикологів, діалогізм, методологія пізнавальної діяльності, українські традиції аналізу музики.

Постановка проблеми. Нині чи не кожна наукова галузь може пишатися численним надбанням своїх учених. Подібно до інших галузей музикологічні досягнення в цілому поступово стають предметом спеціальної уваги фахівців, бо у нас все частіше виникає бажання не просто аналізувати *власні окремо виділені* здобутки, а

здійнятися до *узагальнюючих* рефлексій над конгломератом напрацьованого, історією його постання.

Актуальність дослідження. Як відомо, в українській науці про музику домінують аналізи порізаних напрацювань, бо в них – джерело інформації для подальших відповідних досліджень. Проте високий рівень розвитку, завойований цією галуззю гуманітаристики, зумовив започаткування нового – узагальнюючого – ракурсу, пов'язаного з уявленням себе як певної цілісності (у тому її випереджує етномузикологія). Комплексне вивчення своєрідної науково-музичної діяльності в її розвитку дозволяє пізнати індивідуальні напрацювання як відображення процесів, що відбувалися в самій цій науці. Тому настав час для серйозної дискусії стосовно історії тих чи інших наукових знань як окремого спеціального напрямку. Поштовхом до неї в останні роки стає об'єктивний інтерес інших учених-гуманітаріїв до історій своїх наук, комплексу здобутків окремих діячів у своїх царинах, що в деяких із них (як-от у філософії) поступово перетворюється в дисципліну чіткого аналітичного спрямування.

Виділившись із синкретичної єдності філософського осмислення людини та її взаємин зі світом, духовного життя у всіх його основних проявах, наука про музику залишилася спорідненою з філософією у вдивлянні в предмет, проникненні поглядом і думкою в суть явища, логічній дефініції понять методом початкового розподілу на складові частини за певними ознаками з метою повного їх осягнення, тобто теоретизуванні своїх розмірковувань на шляху віднаходження істини¹. Виокремившись і ставши самостійно вивчати художні прояви звукового світу людини, наука про музику розвинула чимало напрямів, поглибила відоме проблемно-тематичне поле. Тому історія цієї науки, подібно до історії філософії², висвітлює багатоманітні результати такої діяльності комплексно. Саме музикологічна спадщина становить головний предмет вивчення дослідника історії музикології. Але для того, щоб отримати у цьому достойний результат, недостатньо освоїти тексти видатних учених – авторів музично-теоретичних концепцій і теорій. Щоб збагнути сутність ідей, закладених у ці тексти, зрозуміти, чому саме так трактує проблеми музики, який сенс і значення мають обґрунтовані музикологом ідеї для розвитку галузі і музичного мистецтва загалом, необхідно вийти за межі праць теоретика музики й зануритися в його час, навіть далеке минуле, що якраз і визначали зміст і спрямованість його бачення. Тоді постає той різновид науки історії, що спеціалізується не так на окремих дослідженнях елементів музики, явищ і законів, з ними пов'язаних, як на самому процесі теоретичного осягнення їх природи, суті – розвитку певного типу духовної діяльності, втіленої в даному виді наукової творчості.

¹ Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 7.

² Взоруючись на раніше опрацьовані вченими-філософами основи історії філософії як окремого спеціального наукового напрямку, виклад матеріалу у цій статті великою мірою базується на розвідках відомого українського філософа Вілена Горського, зібраних у його книзі. Тому більшість із викладених тут думок, що виникли в процесі нашого багатолітнього вивчення української музикологічної спадщини, додатково узгоджені з відповідними судженнями автора, доповнені світлом його неповторних, а головне – вагомих і переконливих філософських помислів. Сподіваємося, що адаптацію одного зі своїх текстів до предмету наших – історіософічних – досліджень музикології автор сприйме із розумінням, як найкращу, відому нам, методологічну розробку подібних проблем [Горський В. Біля джерел: Нариси з історії філософської культури України. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 258 с.].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія музикології як науки, що прагне відтворити об'єктивну картину її буття, починаючи від перших писемних свідчень про пізнавальну діяльність, пов'язану з музикою, рефлексувати над історичним процесом дослідження музики, рухом музичної думки, досі в Україні спеціально не вивчалася¹. Натомість дослідження такого типу в західноєвропейській музичній історіографії відомі давно: вони беруть початок від праці Г. Рімана «Geschichte der music theorie im IX–XIX Ih»² (Leipzig, 1898) про історичний розвиток теоретичних знань, виникнення ранніх наукових ідей. Той самий напрям представляє й «Історія вчень про гармонію» Л. Шевальє, де автор виклав вчення про гармонію в їх історичній послідовності, критично оцінивши різноманітні погляди на багатоголосний склад у європейському музичному мистецтві³. Подібною до неї є «Історія гармонії та контрапункту» Й. Хомінського⁴, проте в ній більша увага приділена розвитку музичних систем (практиці композиції), аніж їх теоретичному осмисленню. В СРСР історію музично-теоретичних знань свого часу започатковували Л. Мазель і Й. Рижкін⁵ (Рыжкин И. и Мазель Л. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва, 1934. Вып. I.; Мазель Л. и Рыжкин И. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва; Ленинград, 1939. Вып. II.), однак необхідного розвитку такі дослідження не зазнали. Сьогодні ж у Росії чи не найвідоміша ґрунтовна праця на цю тему написана колективом московських теоретиків⁶, зміст якої відображає хронологічно-персоналізований підхід до історії музичної науки. В ній проблематика наукової теорії музики розкривається «через висвітлення основних положень історично найважливіших теоретичних систем»⁷, паралельно з розкриттям головніших етапів розвитку історії музичної теорії. Прикметно, що в переліку рекомендованої літератури цього капітального видання серед багатьох інших подано й праці українського музикознавця І. Котляревського⁸ з історії музично-теоретичних систем. І не випадково, адже саме цей київський теоретик заснував в Україні дослідження історії музично-теоретичних знань шляхом вивчення «музично-теоретичних систем як сукупності усіх написаних за історію розвитку музикознавства праць аналітичного спрямування»⁹. Кількома роками пізніше у праці «Музично-теоретичні системи

¹ Така спроба здійснена лише щодо музикознавства як науки про широку галузь музичної культури (Немкович О. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін. Київ, 2006. 534 с. НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського).

² Riemann H. Geschichte der musiktheorie im IX.–XIX. Jahrhundert. Leipzig : M. Hesse, 1898. 529 s.

³ Шевальє Л. История учений о гармонии. Москва, 1932. 183 с.

⁴ Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту. Київ, 1979. Т. 2. 411 с.

⁵ Рыжкин И., Мазель Л. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва : Государственное музыкальное издательство, 1934. Вып. I. 180 с.; Мазель Л. А., Рыжкин И. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва; Ленинград : Государственное музыкальное издательство, 1939. Вып. 2. 248 с.

⁶ Холопов Ю., Кириллина Л., Кюрегян Т., Лыжов Г., Поспелова Р., Ценова В. Музыкально-теоретические системы : Учебник для историко-теоретических и композиторских факультетов музыкальных вузов. Москва, 2006. 631 с.

⁷ Там само. С. 14.

⁸ Котляревский И. Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания : Методы изучения и классификация. Київ, 1983. 158 с.; Котляревський І. Вступ до класифікації музично-теоретичних систем. Київ, 1974. 47 с.

⁹ Котляревський І. Вступ до класифікації музично-теоретичних систем. Київ, 1974. С. 11.

(Предмет і принцип побудови)»¹ одесит Г. Вірановський продовжив з'ясування співвідношення аналітичних праць із відповідними процесами в творчій практиці. Здійснювані нами дослідження у цьому напрямі, що продовжують справу названих українських вчених, знайшли відображення в монографії «Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій»², яка пропонує розглядати історію музично-теоретичної науки як систему розвинутих проблемно-тематичних напрямів, представлених персональними здобутками спеціально українських учених-музикознавців.

Мета даної статті – спеціальне методологічне обґрунтування науки історії музикології, спрямоване на з'ясування місця і значення таких досліджень в колі проблем розвитку історичної та музикологічної культури України (об'єкт нашого аналізу), розробка засад методики відповідного двоєдиного аналізу предмету галузі. Відтак *предмет* пропонованої праці – основи методології історії музикології.

Виклад змісту дослідження. Подібно до інших теоретичних дисциплін, що входять до класу наук, які вивчають історію духовної діяльності людини, історія музикології як наукова галузь прагне відтворити об'єктивну картину буття науки про музику впродовж усієї історії людства. Разом із тим, саму історію музикології з-поміж інших історичних наук принципово вирізняє характер її співвідношення з музикологією як об'єктом її наукового пізнання.

Безсумнівно, знати історію своєї науки важливо для представника будь-якої галузі наукового пізнання. Важко тому, хто сьогодні аналізує музику без посилання на вже відомі знання про неї або не використовує доцільних апробованих методів її дослідження. Наука в своїй історії, за Г. Ф. Гегелем, показує спадкоємний розвиток: «...ми досягаємо вже існуючу науку, засвоюємо її, пристосовуємося до неї, і тим ми її розвиваємо далі і піднімаємо на вищій рівень»³ (пер. з рос. О. Гнатишин). Водночас наука розвивається шляхом «прирощення» нових знань: спочатку їх треба збагнути, а коли вони відрізняються від зроблених раніше висновків, довести їх правомірність або скоригувати; суперечливі або безумовно помилкові не враховувати.

Попри безсумнівну важливість, яку для вченого, зокрема музиколога (як і для митця), мають відомості з історії здобутків і невдач його попередників, що трудилися на тій самій ниві котроїсь науки (мистецтва), вони суттєво відрізняються від тих, що є безпосереднім предметом його діяльності. Музикологія – це теоретична наука про звуковий склад музичної матерії, суть її елементів, закони зв'язку між ними, пов'язані з ними явища та їх безпосереднє сприйняття⁴. Дослідження ж з історії наукового пізнання музики має інший предмет аналізу – виникнення і функціонування таких наших досягнень у їх багатовекторному проблемно-тематичному спрямуванні. Так, виділяючи персоналістський аспект, історія музикології не просто вивчає всілякі

¹ Вірановський Г. Музично-теоретичні системи (Предмет і принцип побудови). Київ : Музична Україна, 1978. 87 с.

² Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 600 с.

³ Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии. Санкт-Петербург : Наука, 1993. Кн. 1. С. 71.

⁴ Російський вчений Ю. Холопов запропонував взяти до уваги те значення поняття *теорія*, що, на нашу думку, виражає суть музикології як науки і, отже, в даному – історико-музикологічному – дослідженні є для нас найбільш прийнятним: «Теорія музики є системою знань про суть явищ і законів музики» (пер. з рос. О. Гнатишин) [Холопов Ю., Кириллина Л., Кюрегян Т., Львов Г., Поспелова Р., Ценова В. Музыкально-теоретические системы: Учебник для историко-теоретических и композиторских факультетов музыкальных вузов. Москва, 2006. С. 21].

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ МУЗИКИ

свої здобутки (конкретні авторські концепції і навіть теорії), а включає природний історичний процес заглиблення мисленням у суть явища, тобто філософування, в сферу своєї рефлексії. Тим самим історія музикології одночасно виявляє себе історично і філософськи, перетворюючись в *історіософію* музикології.

Сполучення історичного і філософського начал зумовлює процес історико-філософського пізнання. Властиве йому поєднання наукових (філософсько-теоретичних) і ненаукових (емпірично-історичних) чинників вирізняє оригінальний спосіб міркування в сфері власне історії музикології як особливій галузі теоретичного дослідження. Він уможливує позиціонування *історичного* виміру не тільки у традиційно властивій йому горизонтальній лінійності, тобто прогресі на шляху набуття знань, а й об'ємно (ширше і глибше) – в сутнісному осягненні збережених та збагачених *інваріантних форм освоєння* звукового втілення Божественної Краси, а також пов'язаної з ними пізнавальної діяльності, що є предметом осмислення в сфері філософії. Це дозволяє характеризувати історію музикології (подібно як В. Горський характеризує історію філософії¹) як спеціальний – історіософічний – розділ (чи особливу дисципліну) науки музикології, покликаний слугувати одній меті – бути історичною саморефлексією музикології. Завданням цієї дисципліни є реконструкція, опис, аналітичне осмислення як даного мисленнєвого процесу в цілому, так і окремих його етапів на підставі занурення у зміст знакових (відібраних із-поміж багатьох як визначальні в певному сенсі) авторських музикологічних (музично-теоретичних) концепцій.

Показово, що у визнаних закордонних працях історико-філософську характеристику музикології переважно обмежують «історіографією музикології» і трактують лише як сукупність праць і статей про минуле музичних теорій. Це вказує на виразну тенденцію до позбавлення історико-музикологічної науки ознак самостійної історичної дисципліни, розчиняючи її у власне музикології.

Однак історія музикології – це наука, що відтворює *процес* безупинного пошуку відповідей на питання, що постають у зв'язку із розвитком музичної практики, пошуку, що здійснюється в різні часи і різними вченими шляхом продукування відкриттів, їх пояснення через формулювання системних теоретичних концепцій.

Відданість реконструкції цього процесу вимагає від історико-музикологічної науки ще й визнання «історичної правди», що передбачає, зокрема, органічне за-своєння дбайливо розробленої методики історичної науки. Це уможливує знання мови різночасових текстів і документів й здатність верифікувати їх первинний зміст відповідно до вимог історичної науки. Таке завдання – доволі складне й специфічне, бо подекуди може виникнути думка про те, що історик може не знати музикології, а музиколог – той, хто, аналізуючи музичний матеріал, не бажає знати історії, пов'язаної з попереднім його тлумаченням.

Як мовилося, сполучення історичного і музикологічного начал (аспектів) в науці історії музикології зумовлює чинник двоєдиного історико-музикологічного пізнання. Безсумнівно, позитивних результатів у такому процесі неможливо досягти, якщо будувати наукові пошуки за альтернативним (або...або) чи ієрархічним принципом.

Якщо надавати перевагу музикологічному ракурсу історії музикології, то виникають труднощі конкретно-історичного характеру: втрачаються позамузичні орієнтири, які часто відіграють роль безпосередніх чинників того чи іншого бачення (а

¹ Горський В. Біля джерел: Нариси з історії філософської культури України. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 12.

отже й трактування) музичного явища. Однак, прослідковуючи естетичні пріоритети часу, аналізуючи суспільно-політичні особливості регіону, відзначаючи індивідуально-особистісну природу різноманітних підходів, споглядаючи національні прикмети мислення та інше, музиколога, який звертається до історії своєї науки, вони все-таки цікавлять менше. В постатях історії музикології він передусім шукає не об'єкт наукового вивчення, а суб'єкта, разом із яким можна *спільно* відкривати нові таємниці мистецтва звукового втілення Людини. А це послаблює відчуття конкретно-історичної самотності діячів музикології, які впродовж історії все таки намагалися узгоджувати свої думки, хоча у період тоталітаризму українські вчені, у міру можливого, ще й пробували відстоювати власні ідеї перед ідеологічно заскорузлою (і тим обмеженою), не здатною до визнання новаторських, вільних від засад панівної ідеології ідей, системою¹.

Як і для історико-філософської науки, для української історії музикології саме такий – двоєдиний – підхід являє собою визначальну методологічну схему дослідження. Реальне буття музикології в історії, по суті, зводиться до конструювання однолінійного процесу, зміст якого творить низка музикологічних тлумачень свого предмету, кожне з яких сприймається суб'єктом історико-музикологічного пізнання всього лише як одна з можливих мисленнєвих «іскорок минулого», а не минуле в усій його повноті. Все, що не відповідає цьому предметові, «випадає» з буття історії музикології взагалі, позірно стає у ньому «відсутнім». Водночас це не якийсь вибраний із загальної маси компендіум, а послідовність споріднених однією проблемою або темою мисленнєвих надбань.

Запропонований І. Котляревським хронологічний порядок аналізу музично-теоретичних поглядів дає можливість не так представити періодичність появи досліджень одного предмета, як показати типи взаємовідношень думок (наукових позицій) між собою (взаємовпливи, запозичення, розвиток-продовження), виявляючи в більш ранніх концепціях зародки майбутніх ідей. Персоніфікований хронологічний аналіз концепцій чи окремих ідей також представляє інші відомості, зокрема про міру їх текстового у вираженні, естетичні, практичні фактори появи². Так реалізується спроба повного розбору аналітично-мисленнєвого наповнення української музичної науки, з урахуванням того, що в своїй цілості з різних причин досі було недобачене, недопізнане.

Образ української (як і всесвітньої) історії музикології вимальовується у вигляді книги, кожна глава якої описує, як правило, внесок одного ученого, котрий своїми перспективними, однак до кінця не реалізованими, ідеями вказував на можливе продовження своєї роботи наступниками. Таким був образ історії музикології завжди. Таким він має лишитися й у сучасних працях з історії музичної науки. Бажана зміна полягає хіба що в потребі урахування акцентів чи оцінок, підвладних часові, естетичним домінантам, індивідуальним смакам. Так, майже сто років тому теорію ладового ритму Б. Яворського пропагували як новаторську, здатну розкрити процес розвитку ладового мислення, тоді як приблизно сімдесят років тому її вже нещадно критикували за нібито гіпертрофованість значення ладу, «моністичний

¹ Невдачі або заборони іноді змушували українських учених перемішувати свою наукову діяльність за межі Батьківщини. Але більшість українських теоретиків мусила займатися відведеними їм «малими» темами, в яких вони старалися звести до мінімуму нав'язаний описово-критично-оцінювальний підхід на користь теоретичних розбудов. Так поставало немало «дрібних» теорій, що де факто суттєво поглиблювали розуміння предмета дослідження або сприяли його переосмисленню.

² Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 48.

розгляд усіх сторін музики з єдиної точки зору», «догматизм викладу», її «стосунок» до всієї музики (хоча насправді вона розходиться як з мажоро-мінорною системою у професійній творчості, так і з народною музикою, тобто музичною практикою і непридатна для середньовічної музики), а пізніше зауважували її складність і важкість через зв'язок з акустичними, фізіологічними і логічними закономірностями¹. Нині критика і схвалення міняються місцями. У Б. Яворського нас приваблює відкриття багатоманітності ладів, продиктованої внутрішнім налаштуванням творця музики, а отже його персональним музичним мисленням. Тому прийняття чи заперечення поглядів не є дискусійним, спірною є сама однолінійна схема історії музичної науки. Оцінкова (критична) однастайність не сприяє плідному розвитку історико-музикологічної науки, бо не відображає об'єктивного буття музикології в історії.

Нове бачення історії музикології полягає також і в тому, щоб у постійних переглядах надбань *долучатися* до них, сприймати їх не як застарілі (і тим нібито не важливі або й помилкові), а як у тій чи іншій мірі актуальні – заради прогресу музичного знання. Це означає, що дослідник музикологічного минулого має осягати єдність мислення усіх поколінь інтелектуалів, враховуючи, що питомі мисленнєві цінності творяться не ізольовано, поза місцем проживання чи праці їх авторів, часом появи, а в певних суспільно-історичних умовах зі своїми естетичними та культурними пріоритетами, розвитком музичної практики, професійним вишколом автора, його особистими вподобаннями та національними світоглядними засадами. Тому наука історії музикології діалогічна: вона одночасно є історією музикологів і історією музикології, і розуміння шляху до її ідентифікації як науки приходить через усвідомлення цієї, специфічно їй притаманної, дуальної сутності.

Як історія музикологів вона описує мисленнєві факти минулого, котрими для неї є авторські наукові ідеї та теоретичні концепції, створені за певних конкретних історичних умов і стосовно відповідної, щораз змінної, такої що удосконалюється, музичної практики, відображаючи індивідуальні підхід і авторське бачення обраного предмету.

Однак дослідник музикологів мусить бути ще й дослідником історії музикології, бо ж минуле має цікавити його не лише у персональному вимірі, а й як вияв певної осмислювальної традиції. Вона виявляється, коли розпочинати вивчати здобутки, які забезпечують тяглість і тривкість тієї традиції, від джерел формування аналітичних спостережень над музикою.

Мисленнєва традиція українських інтелектуалів сприймати-досліджувати музику постала зі світоглядних настанов (емоційності, релігійності), ментальних засад (загальної духовної налаштованості, системи моральних норм), особливої музикальності, які проявилися як у пізнанні пісенного фольклору, так і церковного співу. І не випадково, адже ідея інтелектуального виміру, витлумачена буттєво-чуттєвим чином, здавна живить українців. Мабуть тому, численні аматори-подвижники у справі збору й записування зразків пісенного фольклору паралельно звертали увагу (і навіть пробували відповідно систематизувати) то на його зміст, то на географічне поширення, врешті на мелодіку, ритміку і інше. А з переходом невменного письма на запозичений лінійний нотопис давні писарі, які переписували рукописні книги, конструювали музичний матеріал Ірмологіонів, часто маючи добрий співно-музичний досвід, започаткували первісне осмислення словесно-музичних текстів. Реформа музичної писемності сприяла швидкому освоєнню музичних форм, оскільки

¹ Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 188.

ки давала можливість фіксувати з великою точністю звуковисотні та метроритмічні параметри, забезпечувала акордову злагодженість хорових голосів, а отже розвивала слухову й аналітичну практику парафіян.

Пізніше осяяні самобутнім способом думання Г. Сковороди та геніальними ідеями О. Потебні, українські науковці актуалізували й розвивали в музикології їх напрями та підходи, а часто й прийоми та наукові методи.

Із плином часу «творцями наукової традиції в українській музикології були також мислителі, духовно причетні до української культури», адже історична доля України склалася так, що «її наукове надбання і у сфері музики генерували не лише українці, а й євреї, поляки, росіяни та інші»¹. Звідси вельми складна проблема вибору музично-теоретичних ідей, що належать українській науково-музичній спадщині, і яка потребує окремої спеціальної уваги.

Континуальність традиції визначається періодичністю звертань до інтелектуальної спадщини, незмінною потребою наступних поколінь використовувати сталий чи навіть стереотипізований досвід минулих генерацій. Тому традицію в українській музично-теоретичній науці розуміємо як творче приєднання до інтелектуальної спадщини, перегляд знаних, відібраних із «нагромадженої мудрості» (Е. Гіденс) ідей і концепцій, що в усякому частковому випадку свідчить про констатацію приналежності до мисленневої узвичаєності, її продовження чи розвиток². Враховуючи проблематичне дотримання властивих українцям національних наукових традицій у часи СРСР, зокрема в музичній науці, коли переважала ідеологічно виважена оповідь з обов'язковою оцінкою музичних явищ («засобів музичної виразовості»), перебільшена увага до позамузичних факторів (звідси й нав'язане уявлення про музикознавство як науку про музичну культуру) на шкоду сутнісному аналізу звукової матерії, глибинному проникненню в природу її явищ, традиційному визнанню ролі творця музичного продукту, варто підходити до всіх висловлених ідей як вартісних з різних поглядів, навіть якщо деякі з них залишаються в історії цієї науки свідченням нелегкого процесу здобуття знань або його оприлюднення.

Дослідники історії музикології, надаючи перевагу історичному началу, можуть втратити розуміння музикологічного багатоманіття, тоді як абсолютизуючи музикологічне, ризикують втратити еволюційний зв'язок всередині цього багатоманіття. Принцип діалогізму дає можливість уникнути загрози безумовного визнання самодостатності будь-якої схеми, що забезпечує єдність історико-музикологічного розмаїття в межах філософської пам'яті.

Потреба діалогу є нагальною й під час спілкування історика музикології зі своїми колегами, які реалізують відмінні наукові зацікавлення, адже для історії цієї науки однаково важливі й зусилля, спрямовані на осягнення внутрішньої логіки розвитку професійного знання про музику, й спроби відтворити процес визрівання та подальшого функціонування певних музикологічних ідей у тілі культури окремого народу, регіону, епохи. Тоді відкриється перспектива бачення куди і як розгортається таке знання. Йдеться не про співіснування різних дослідницьких платформ, а про потребу власне діалогу, який збагачуватиме кожного з його учасників.

Висновки. Історія музикології – нова сфера наукових зацікавлень українських дослідників, яка рефлексуючи над історією досліджень музики – розгалуженням

¹ Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 9.

² Там само. С. 9.

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ МУЗИКИ

розвідок за напрямками, особливостями наукового розмислу, конкретними авторськими концепціями здійснюється до рівня метанауки. Тому ракурс її уваги не обмежується поодинокими дослідженнями елементів музики, явищ і законів, що з ними пов'язані, а вбирає в себе увесь історичний процес їхнього фахового тлумачення. З огляду на те, що історія музикології одночасно виявляє себе діалогічно – історично і музикологічно, перетворюючись в історіософію музикології, вона має свої завдання та методологію. Дослідники цього напрямку покликані аналізувати праці (концептуальні думки) вчених, присвячені музиці як результату творчої діяльності митця, будові і законам розвитку музичного матеріалу, суті музичних явищ та їх сприйняттю, враховуючи місце і умови появи робіт, естетичні й наукові пріоритети їх авторів, їхній професійний вишкіл тощо. Побудова методології стисло зводиться до умовного відтворення лінійної схеми процесу, зміст якої творить хронологічна поява проблемно-тематичних тлумачень, кожне з яких сприймається суб'єктом історико-музикологічного пізнання як певна ланка в накопичувальному ряду музикологічних знань. Опанування такої методології сприяє пізнанню мисленнєвої традиції українських музикологів пізнавати музику як мистецтво звуків (а не мусікію у всій глибині її смислу та широті охоплення), увиразненню своєрідного канону українського музично-теоретичного вислову, його динаміки та багатоманіття. Наступний етап у розробці методологічних засад має зосередись на окресленні структури історико-музикологічного дослідження.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2019 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Вірановський Г. Музично-теоретичні системи (Предмет і принцип побудови). Київ : Музична Україна, 1978. 87 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии. Санкт-Петербург : Наука, 1993. Кн. 1. 350 с.
3. Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 600 с.
4. Горський В. Біля джерел: Нариси з історії філософської культури України. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 258 с.
5. Котляревский И. Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания: Методы изучения и классификация. Київ, 1983. 158 с.
6. Котляревський І. Вступ до класифікації музично-теоретичних систем. Київ, 1974. 47 с.
7. Мазель Л. А., Рыжкин И. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва; Ленинград : Государственное музыкальное издательство, 1939. Вып. 2. 248 с.
8. Рыжкин И., Мазель Л. Очерки по истории теоретического музыкознания. Москва : Государственное музыкальное издательство, 1934. Вып. 1. 180 с.
9. Холопов Ю., Кириллина Л., Кюрегян Т., Лыжов Г., Поспелова Р., Ценова В. Музыкально-теоретические системы : Учебник для историко-теоретических и композиторских факультетов музыкальных вузов. Москва, 2006. 631 с.
10. Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту. Київ, 1979. Т. 2. 411 с.
11. Шевальє Л. История учений о гармонии. Москва, 1932. 183 с.
12. Rieman H. Geschichte der musiktheorie im IX.–XIX. Jahrhundert. Leipzig, M. Hesse, 1898. 529 s.

REFERENCES

1. Viranovskyi, H. (1978). Musical-theoretical systems (subject and principle of incitement) [Muzychno-teoretychni systemy (Predmet i pryntsyp pobudovy)]. Kyiv : Muzychna Ukraina. 87 p. [in Ukrainian]
2. Hegel, G. B. F. (1993). Lectures on History of the Filosofy [Lekcii po istorii filosofii]. Saint Petersburg : Science. B. 1. 350 p. [in Russian].
3. Hnatyshyn, O. (2018). Historical measuring of the Ukrainian music-theoretical conceptions [Istorychnyi vymir ukrainskykh muzychno-teoretychnykh kontseptsi] Lviv : Vyd-vo Lvivskoi politekhniky. 600 p. [in Ukrainian].
4. Horskyi, V. (2006). Near the sources: Essays on the History of philosophical culture in Ukraine [Bilia dzherel: Narysy z istorii filosofskoi kultury Ukrainy]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2006. 258 p. [in Ukrainian].
5. Kotljyarevskij, I. (1983). Musical-theoretical systems of European studies: Methods of study and classification [Muzykal'no-teoreticheskie sistemy evropejskogo iskusstvoznaniya: Metody izuchenija i klassifikacija]. Kyiv, 158 p. [in Russian].
6. Kotliarevskiy, J. (1974). Introduction to the classification of musical theoretical systems [Vstup do klasyfikatsii muzychno-teoretychnykh system]. Kyiv, 47 p. [in Ukrainian].
7. Mazel', L. A., Ryzhkin, I. (1939). Essays on the history of theoretical musicology [Ocherki po istorii teoreticheskogo muzykoznanija]. Moscow; Leningrad: Gosudarstvennoe muzykal'noe izdatel'stvo, Vol. 2. 248 p. [in Russian].
8. Ryzhkin, I., Mazel', L. A. (1934). Essays on the history of theoretical musicology [Ocherki po istorii teoreticheskogo muzykoznanija]. Moscow : Gosudarstvennoe muzykal'noe izdatel'stvo, Vol. 1. 180 p. [in Russian].
9. Holopov, Ju., Kirillina, L., Kjuregjan, T., Lyzhov, G., Pospelova, R., Cenova, V. (2006). Musical-theoretical systems: The Tutorial for Historical-theoretical and composer faculty of Music Universities [Mu-zykal'no-teoreticheskie sistemy: Uchebnik dlja istoriko-teoreticheskikh i kompozitorskikh fakul'tetov muzykal'nyh vuzov.]. Moscow, 631 p. [in Russian].
10. Khominskiy, Y. (1979). The History of harmony and kontrapunkt [Istoriia harmonii ta kontrapunktu]. Kyiv,. Vol. 2. 411 p. [in Ukrainian].
11. Chevalier, L. (1932). The History of Scientist about the harmonica [Istoriija uchenij o garmonii]. Moscow, 183 p. [in Russian].
12. Rieman, H. (1898). History of music theory in the IX – XIX century [Geschichte der musiktheorie im IX.–XIX. Jahrhundert]. Leipzig, M. Hesse, 529 bl. [in German].

OKSANA HNATYSHYN

Oksana Hnatyshyn, Doctor in Art Criticism, associate Professor of Lviv national music academy named by Mykola Lysenko (Lviv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1878-8214>

BASIC METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF MUSICOLOGY HISTORY (ABOUT IDENTITY OF SCIENTIFIC DIRECTION)

Setting problems. The high degree of development of many sciences and the demands of time lead induce generalized reflections on the conglomerate of the gained, history of its origin. Much of the thinking in the field of musicology, like other fields, is gradually becoming the subject

of particular attention of specialists. They are interested in the content of the gained, the history of works and their existence.

Relevance of the study. It is necessary to justify methodologically the science of musicology history as a separate special direction, to find out the place and significance of historical and musicological research in the problems of development of historical and musicological sciences, to develop the basics of the method of the corresponding two-unified analysis of the subject against the background of known works on the history of musical knowledge.

Analysis of recent researches and publications. In past studies researchers have covered the history of the development of music-theoretical systems in the full sense, demonstrated the personal explanation of separate music problems, or propous various synthetic analysis. The following examples of works by G. Riemann, L. Chevalier, Y. Khominskiy, I. Kotlyarevsky, groups of Moscow theorists – authors of a special monograph on this subject.

The purpose of this article is special methodological substantiation of science of History of musicology, development of fundamentals of the method of corresponding two-unified analysis of the subject. The subject of proposed work is the basis of the methodology of the history of musicology. Therefore the methodological fundamentals of the History of musicology there are the subject of proposed work.

Summary of the research. The fulfillment of these tasks is carried out by preliminary articulation of the essence of this theoretical science as a sphere of study of the sound composition of musical matter, the essence of its elements, the laws of connection between them, the related phenomena and their direct perception, and then by argumentation of identity history of musicology as a science, explanation of the subject and object of its study. The article explains the peculiarities of scientific specification history and musicology as an essential feature of the brunch.

Results and their significance. The importance of compensating historical and musicological knowledge for the researcher of the history of musicology is emphasized. The methodological scheme of historical-musicological researches is explained, which boils down to the construction of a one-line process, the content of which creates a number of musicological interpretations of its subject of attention within the relevant direction. The dialogism of the science of musicology history is covered: it is at the same time the history of musicologists and the history of musicology, representing the thinking tradition of Ukrainian intellectuals to promote-have-explore music. We look for its sources in worldviews that are revealed through the ontology of beauty, symbolization of creativity, respect for Wisdom, special natural musicality, which were first manifested in the initial analyzes of song folklore and church singing.

Keywords: history of musicology, history of musicologists, dialogism, methodology of cognitive activit, Ukrainian tradition of music analysis.

О. Е. Гнатышин. Основные методологические принципы истории музыковедения (об идентичности научного направления). В украинской гуманитарной науке рождается новое направление – история музыковедения. Работающие в этой сфере учёные изучают содержание персональных музыкально-теоретических работ, а также историю их возникновения и бытия. До сих пор эта тема наиболее полно разработана в нашей монографии «Историческое измерение украинских музыкально-теоретических концепций» (ориг. «Історичний вимір українських музично-історичних концепцій»). Львів, 2018. 600 с.). **Актуальность предложенного исследования** обуславливает необходимость дополнительной углублённой формулировки некоторых составляющих специальной методологии данной отрасли музыкально-теоретического знания, основанной на синтезе исторического и аналитического подходов к музыковедческому наследию (*объект исследования*). *Предмет* предложенной работы – основы методологии истории музыковедения.

Содержание статьи раскрывает место и значение историко-музыковедческих исследований в кругу проблем развития истории и музыковедения, показывает разработку основ

методики соответствующего двуединого анализа предмета на фоне известных работ по истории музыкально-теоретических знаний, объясняет особенность научных спецификаций *история* и *музыковедение* как существенную черту направления. **Результаты и выводы.** В статье указана сфера интересов музыкологии. Раскрыта методологическая схема историко-музыкологических исследований, сводящаяся к построению однолинейного процесса, содержание которого создает продолжительный ряд музыковедческих интерпретаций своих предметов внимания.

Выявлен диалогизм науки истории музыковедения: она одновременно является историей учёных-музыковедов и историей музыковедения. Установлена традиция мышления украинских интеллектуалов, проявляющаяся в восприятии-исследовании музыки, и её континуальность. Раскрыта важность компенсирования исторического и музыковедческого познания для исследователя истории музыковедения.

Ключевые слова: история музыковедения, история музыковедов, диалогизм, методология познавательной деятельности, украинские традиции анализа музыки.